

ה. הפרים האילים והכבשים מעכבים זה את זה. רבי יהודה אומר: פרים אין מעכבים זה את זה [שהרי מתמעטים והולכים ואין מנינם קבוע בכל ימי החג].

א. מדברי הרמב"ם (תמידין ה, כ) משמע שהמוספים אינם מעכבים זה את זה. ואין כן דעת הראב"ד. ואולם אם נשחטו [ויש גורסים: נמצאו] כולם – כתב הרמב"ם שמעכבים זה את זה (שם ה"ט. וע' חו"א לג, יט; לקוטי הלכות מנחות מד).

ב. מוספי שמיני עצרת, נראה שדינם כמוספי החג שכתוב בהם כמשפט ומעכבים (זבח תודה מנחות מד. אך צ"ע מלשון התוס' שם מה. ד"ה אלא).

ו. רבי יהודה אמר ששמיני עצרת טעון לינה בלילה שלאחריו בירושלים, אבל פסח שני מיעט רבי יהודה מלינה (ופנית בבקר והלכת לאהליך. ששת ימים תאכל מצות... – את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה. ולא נתמעט אלא פסח שני, דומיא דפסח ראשון שעליו מדבר הכתוב). [ובפסחים (צה) מבואר שמחלוקת תנאים היא בדעת רבי יהודה, האם מחייב לינה בפסח שני אם לאו]. הביכורים, שנינו במשנה שטעונים לינה.

הרמב"ם השמיט דין לינה ברגלים ולא הזכירו אלא בביכורים (וערש"ש ר"ה ה.), ויש אומרים שנוקט להלכה חיוב אף בפסח שני, משום הקרבת הקרבן (עפ"י זבח תודה פסחים שם). ויש חולקים (אבי עזרי ביכורים ג, יד. וע' בשפת אמת).

ז. תנן: הביכורים טעונים קרבן (שלמים. ושמתח... – אין שמחה אלא בשלמים); ושיר (ושמחת בכל ה טוב); ותנופה (רבי יהודה דרש זאת מכפל והניחו והנחתו, ורבי אליעזר בן יעקב דרש בגזרה שוה יד – יד משלמים. ולדבריו כהן מניח ידו מתחת יד הבעלים ומניף. ויש דעה הסוברת שאין הביכורים טעונים תנופה (ע' מנחות סא; תוס'); ולינה (ופנית בבקר – כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר).

א. אופן התנופה; רש"י ותוס' כאן (ותוס' במנחות סא ור"ש ורא"ש בכורים ג; ספר יראים תנב) מפרשים שהבעלים אוהזים בשפת הטנא למעלה והכהן בשוליו. ויש מפרשים שיד הבעלים בתחתית הטנא ויד הכהן תחת ידם ממש ואינו נוגע בכלי (עפ"י רש"י מנחות סא; תוס' קדושין לו: תוס' שנין סוכה יט בתירוק ראשון; תורי"ד קדושין לו. וכן משמע ברמב"ם – זבח תודה מנחות סא; מנ"ח שסו, י ועוד).
ב. במשנת ביכורים מפורש שהתנופה נעשית באמצע הקריאה, כשהגיע ל'ארמי אבד אבי'. ובספרי משמע ששתי תנופות היו; אחת תוך כדי הקריאה והאחת לאחריה, סמוך להשתחויה. ונראה שתלוי הדבר בדרשות התנאים למקור דין תנופה. ועוד יש לומר ששתי תנופות שאמרו בספרי לאו דוקא אלא ביכורים שאין עמהם קריאה היה מניפם בשעת השתחויה (עפ"י תוס'). והרמב"ם (ביכורים ג, יב) כתב הנפה אחת, בשעת הקריאה.

הרמב"ם (שם ה"ד) מנה שבעה דברים שהביכורים טעונים; הבאת מקום, וכלי, וקריאה, וקרבן ושיר ותנופה ולינה.

ההשתחויה שמתחווה לבסוף אינה שייכת למצות הבאת ביכורים אלא מחובת ביאת מקדש (הגרי"ד"ס, עפ"י הגר"א).

דף מח

צא. ההלל והשמחה שמונה – כיצד?

חייב אדם בהלל ובשמחה – היינו אכילת בשר שלמים [וכשאי אפשר, משמחו בשאר מיני שמחה, בין וכד'. עפ"י פסחים עא], ובכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר כל ימות החג (והיית אך שמח – לרבות ליל יום טוב האחרון).

א. רש"י כאן כתב שכל-שכן יום שמיני-עצרת, חייב בשמחה (וכן נקטו התוס' בפסחים עא). ואילו בפסחים (עא) כתב רש"י שאין ביום מצות שמחה (ומהרש"א לעיל מב: פירש כן גם בשיטת התוס' שם. וע"ע בשפת אמת).

בפני יהושע (ראש הפרק) פירש שחיוב שמחה שנאמר בשמיני, עניינו באכילת שלמים שנזכחו בשביעי, אבל לא חיוב וביחה בשמיני.

ב. לילי יום טוב ראשון נתמעטו מחובת שמחה. [הרמב"ם השמיט זאת. וי"א שלהלכה נקט הרמב"ם לחייב. עפ"י ושב הכהן צה]. ונחלקו אחרונים האם יש בו חובת שמחה בשאר דברים כגון ביין, אם לאו. ויש אומרים שליל פסח הואיל ויש לו בשר פסח, לא נתמעט משמחה (ע' חזו"א קכט, לדה"ז סק"י; אבני נזר או"ח תכג).

ג. שאר לילות החג לדברי הכל יש בהן מצות שמחה. ויש להסתפק אם צריך לאכול שלמים בין ביום ובין בלילה או יוצא באכילה פעם אחת, בין אם אכל ביום בין אם אכל בלילה (חזון איש קכד; קכט לדה"ז סק"י. ולכאורה מרש"י בפסחים (עא בד"ה או אינו) יש לשמוע שהחיוב הוא לאכול פעמיים, ביום ובלילה. ובשפת אמת צדד לפרש שאין חיוב שמחה ביום ובלילה אלא די באחד מהם, אלא שהעיר שאין כן דעת רש"י ותוס').

ד. משמע ברש"י (בפסחים עא) ובתוס' (לעיל מב: ובפסחים) שיש מצוה בשלמי שמחה בכל יום מימות הרגל. אך יש אומרים שאין חיוב בכל יום בשלמים דוקא אלא משמחו בשאר דברים (כן פירש שם השפת-אמת בדברי התוס' כאן וביומא ג. וכ"כ בדעת הרמב"ם, שאין צריך להביא שלמי שמחה אלא פעם אחת ברגל, ואילו בשאר הימים יכול לשמוח בדברים אחרים). והריטב"א (בראש הפרק) כתב שמצות בשר שלמים למצוה מן המובחר אבל יוצא גם בחולין ובשאר מיני שמחות (וי"ל שזו גם כוננת התוס' כאן וביומא בתירוץ השני).

צב. א. מה יעשה אדם לסוכתו בתום שבעת ימי החג?
ב. האם וכיצד מותר לאכול בסוכה בשמיני?

א. גמר לאכול סעודתו בשביעי של חג – לא יתיר סוכתו (שהרי כל היום חובתה. רש"י, וער"ן), אבל מוריד את הכלים לביתו מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג.

ב. אם אין לו מקום אחר לאכול בשמיני אלא בסוכה [וכן בחו"ל בתשיעי. ערא"ש] – פוחת בה ארבעה (ופוסלה, להיכר שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים (רש"י). וחומרא מדרבנן היא, אבל מהתורה אינו עובר בכל תוסיף שלא בזמן המצוה בלא כוונה לשם מצוה. רז"ה). ובחו"ל שצריך לסוכה בשמיני, לא יפסלנה אלא מדליק בה את הנר – בסוכה קטנה. ובגדולה (שמותר להכניס לה את הנר) – יכניס לתוכה כלי אכילה שבכך הוא מוכיח שאינו יושב בסוכה לשם מצוה, שהרי אסור לעשות כן בסוכת החג.

[הישן בסוכה בשמיני ונתכוין לשם מצוה – לוקה משום בל תוסיף (כן הסיק רבא בעירובין צו)].

אין נראה כמוסיף על המצוה אלא לאחר החג, אבל בערב החג מותר לאכול בסוכה (עפ"י מכתב מהגר"ח קניבסקי שליט"א. וכן צדד הגר"א נבנצל שליט"א. וכן מובא מהגר"ח זוננפלד וצ"ל (שלמת חיים שעח) שמותר להוסיף מן החול על הקודש ולישב בסוכה קודם כניסת החג).

צג. ניסוך המים – כיצד?

ניסוך המים כיצד – צלוחית של זהב (שהיא כלי שרת מקודש. תוס') מחזקת שלשה לוגים היה ממלא מן השילוח. הגיעו לשער המים (שער דרומי שבעזרה, סמוך למערב) תקעו והריעו ותקעו (לשמחה, על שם ושאתם מים בששון ממעיני הישועה. ובירושלמי אמרו: כדי לעשות פומבי לדבר). עלה בכבש ופנה לשמאלו (לקרן דרומית-מערבית על גג המזבח, לא על הסיובב. תוס' זבחים סד. וברמב"ם לכאורה אין נראה כן) ולא הקיפו דרך ימין כשאר העולים למזבח – כדי שלא יתעשנו הנסכים מעשן המערכה. לאחר הניסוך היה חוזר דרך עקבו, לימינו).

שני ספלים של כסף היו שם (אצל הקרן. רש"י). רבי יהודה אומר: של סיד היו אלא שהיו מושחרים פניהם מהיין [ואף זה של מים הושחר, שאם עירה של יין לשל מים ולהפך – יצא]. הספלים מנוקבים כמין שני חוטמים דקים, אחד מעובה ואחד דק כדי שיהיו שניהם כלים בבת אחת [שהיין עב מהמים. ולרבי יהודה שאינו מנסך מים אלא לוג אחד, והריהו שלישי מכמות היין, היה נקב היין רחב בהרבה מנקב המים]. מערבי של מים מזרחי של יין.

למנסך אומר לו הגבה ירך (שיראו שמנסך לתוך הספל, לפי שהצדוקים אינם מודים בניסוך המים. רש"י).

א. רש"י פירש שהיין והמים מקלחים על גבי המזבח ובמזבח היה נקב שדרכו הם יורדים לשיתין.

והתוס' חולקים וסוברים שהיו נשפכים ישירות מהספלים לשיתין. ועוד כתבו התוס' (והריטב"א והמאירי) שהספלים היו קבועים במזבח בסיד.

ויש אומרים בדעת הרמב"ם שהספלים היו על יסוד המזבח ולא על גבו, והיה מנסך מעליונו של המזבח לספלים שלמטה.

ב. נתינת הספלים על המזבח היתה להידור וליופי, אבל אם ניסך על המזבח בחציו העליון, וממנו יורדים לשיתין – יצא (זבח תודה עפ"י הרמב"ם).

ג. נראה שהניסוך היה נעשה בשני כהנים, אחד למים ואחד ליין, כל כהן ניסך בימין [כשם שההולכה נעשתה בשני כהנים, כמבואר במשנה יומא כו.]. (עפ"י קהלות יעקב מנחות ח).

ד. יש אומרים שאין כשרים לניסוך אלא מי מעיין – מים חיים. (עפ"י תוס' ד"ה מנא; רשב"ם ב"ב ט.). ומרש"י משמע שאין דעתו כן (ע' הערות במסכת סוכה).

לתנא קמא, ניסוך המים שבעה ימים [עם תמיד של שחר ולא עם תמיד של בין הערבים. ע' יומא כו.], ולרבי יהודה – כל שמונה. [ויש דעות שאין מנסך אלא מיום השני או הששי של חג. ע' תענית ג.].

הלכה כחכמים, שמנסכים שבעה ימים עם תמיד של שחר בלבד (רמב"ם תמידין ומוספין יו. וע' יומא כו; רש"י לעיל לד.). ויש אומרים שלפי דעת תנאים אחת, ניסוך המים בא עם תמיד של בין הערבים (עתורא"ש יומא לד:).

יש שכתבו שהרשות לנסך בלילה (כן צדדו התוס' בתענית ב: וכע"ז ד' הרמב"ן. ע"ע חו"א קכו, כ.). ויש שכתבו שאין מנסכים בלילה (ריטב"א בשם הראב"ד).

סדר העליה למזבח והירידה – ע' בזבחים סד.

דברים המעכבים במזבח – בזבחים סב.